



Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate; de Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Disp. I. De moralitate in communi

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77355](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77355)

Ceterum, licet forsitan hac Tractatio plures difficultate sua deterrere soleat, unum tamen habet, quo ceteris pene omnibus anteposendam censeo: vix enim alteram Theologiae partem reperies, quae cum ista utilitate jure contendat. Haec una vitia extinguit, virtutes inserit, feros animi motus mirigat, mores componit, & affectus omnes ita temperat, ut merito à Platone musica magna dici poterit, non quae fidium pulsu aures corporis, quas sapiens filias carminis vocat, ad vacuum voluptatem demulceat, sed quae partium animae concordiam, ac virtutum harmoniam, sua vissum & maxime optandum animae concentum edat. Quid enim me doces (inquit Seneca) quomodo inter se acuta & graves voces consonant, quomodo nervorum disparem reddentium sonum fiat concordia? fac potius quod animus meus secum consonet, ne consilia mea discrepent. O egregiam artem! Scis rotunda metiri, in quadratum redigis quamcumque acceperis formam, nihil est quod in mensuram tuam non cadat: si artifex es, si geometra, metire animum, dic quam magnus, quam pusillus sit. Scis quae recta sit linea; quid tibi prodest, si quid in vita rectum sit ignoras? Denique moralis scientia, omnium bonarum artium mater, quos erudit ditat, quos docet nobilitat, quos instruit ornat; unde à Platone scientia optimi merito nuncupatur.

Epist.
88.

Lib. 3.
instit.
cap. 7. Transeamus ergo (inquit Lactantius) ad eam Philosophiae (dicamus nos Theologiae) partem, quam moralem vocant, in qua totius Philosophiae ratio continetur, siquidem in illa quae Physica dicitur, sola oblectatio est, in hac etiam utilitas. Et quoniam in disponendo vitae statu, formandisque moribus, periculo majori peccatur, majorem diligentiam necesse est adhiberi, ut sciamus quomodo nos oporteat vivere. Illic enim potest venia concedi, quia sive aliquid dicunt, nihil profunt; sive delirant, nihil nocent: hic verò nullus dissidio; nullus errori locus, omnes unum sentire oportet, ipsamque Philosophiam, uno quasi ore praecipere, quia si quid fuerit erratum, vita omnis evertitur.



DISPUTATIO I.

De Moralitate in communi

LICET praecipuus scopus hujus Tractatus sit explicare bonitatem & malitiam moralem actuum humanorum, & ab illis D. Thomas exordium sumserit: quia tamen notitia gradus generici non parum juvat, ut species sub illo contentae perfecte dignoscantur, hanc disputationem veluti proemiale, & viam ad reliquas praesentis tractatus difficultates aperientem praemittimus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid sit Moralitas actuum humanorum, quidve addat supra libertatem?

S. I.

Referuntur sententia, & vera eliguntur.

ET si moralitatis existentia notissima sit, abstrusissima tamen & obscurissima est illius

A natura: unde in ejus explicatione Doctores ita inter se divisi sunt, ut ferè tot sint sententiae, quot capita. Quidam illam cum libertate confundunt, existimantes actus humanos dici morales ex eo praecise, quod à libera voluntate cum perfecta rationis deliberatione procedant. Alij dicunt moralitatem esse denominationem extrinsecam, à lege, libertate, aut alia forma extrinseca petitam. Alij docent, illam sitam esse in ordine sive relatione actuum humanorum ad suam regulam. Et est adhuc circa hujusmodi relationem inter Theologos pugna: nam aliqui censent esse tantum relationem rationis cum fundamentò in re: alij e contra asserunt esse relationem realem; & ex istis quidam volunt eam esse praedicamentalem, alij transcendentalem.

B Quibus praemissis, pro resolutione difficultatis Dico primò, libertatem esse quidem fundamentum moralitatis actuum humanorum, non tamen ipsam moralitatem formaliter.

Prima pars est certa: quia actus humani habent à libertate quod possint subjici regulis morum, & ab eis dirigi & mensurari; unde actus omnino necessarii, & ad unum determinati, non sunt capaces talis directionis; frustra enim adhiberetur lex ei, quod est ex se, & natura sua determinatum ad unum, & aliter se habere non potest: Ergo libertas in actibus humanis est fundamentum moralitatis, & ibi incipit genus moris, ubi primò dominium voluntatis invenitur.

nitur, inquit S. Doctor in 2. dist. 2. qu. 3. art. A

2. De quo plura diximus tractatu præcedenti.

Secunda verò pars, quòd scilicet libertas non sit formaliter ipsa moralitas, multipliciter ostenditur. Primò quia libertas pertinet ad ordinem physicum, est enim proprius modus agendi creaturæ rationalis, per quem in genere physico operandi ab irrationalibus distinguitur. Secundò, quia priùs intelligitur libertas in actionibus humanis, quàm moralitas: priùs siquidem concipimus, intellectu proponente aliquod objectum cum indifferentia, voluntatem in illud cum indifferentia tendere (in quo formaliter consistit libertas) quàm habere esse morale in suo actu; imò ex eo tanquam à ratione à priori habet esse morale in suo actu, quòd tendat in objectum cum indifferentia, ex eo enim actus est mensurabilis per regulas morum. Tertio, si nulla esset regula morum, putà nulla lex, adhuc posità indifferentià iudicij in intellectu, intelligeretur libertas in actibus voluntatis, & tamen in tali casu nulla esset in eis moralitas: Ergo moralitas non est formaliter ipsa libertas.

Dico secundò, moralitatem non consistere in extrinseca denominatione.

Probatur primò ex D. Thoma hïc art. 4. ad 2. ubi loquens de moralitate quam actus habent ex fine, expressè dicit quòd *inhæret actioni*, quamvis finis à quo sumitur, sit extrinsecus: At denominatio extrinseca non inhæret subjecto, nec intrinsecè illud afficit, sed solum extrinsecè denominat, ut esse visum in pariete: Ergo juxta D. Thomam, moralitas actuum humanorum in intrinseca denominatione non consistit.

Probatur secundò: Voluntas, ratio, lex, & objectum, dicuntur moralia, per ordinem & attributionem ad actum morale: Ergo id quod constituit moralitatem, intrinsecè est in actu morali, non in potentia, lege, vel objecto. Consequentia patet: quia analogà attributionis dicuntur per ordinem ad illud, in quo principaliter & intrinsecè est ratio seu forma per nomen significata; v. g. medicina, urina, & dieta, dicuntur sana per ordinem ad sanitatem, quæ formaliter & intrinsecè est in animali. Antecedens verò probatur: Potentia dicitur moralis, quia causat actum morale; lex, quia ipsum dirigit; objectum, quia terminat; finis, quia movet; circumstantiæ, quia afficiunt: Ergo omnia hæc dicuntur moralia, per ordinem & attributionem ad actum morale.

Confirmatur: Forma à qua actus humanus immediatè denominatur moralis, debet esse intrinsecè in aliquo subjecto: Sed hoc non potest esse aliud quàm actus voluntatis: Ergo esse morale in hujusmodi actu, non est denominatio solum extrinseca. Major patet, Minor probatur. Forma illa, cum sit ipsa actualis & formalis moralitas, debet subjectum in quo est constituere actu & formaliter morale; sicut quælibet forma actualis confert suo subjecto actualem denominationem: Solus autem actus voluntatis est capax prædictæ denominationis, sicut solus ipse est actu formaliter in genere moris, & actu formaliter bonus vel malus: Ergo &c.

Nec valet, si dicas cum Suare, formam dantem illam denominationem esse libertatem, suamque primariam & intrinsecam denomina-

Tom. III.

tionem, quæ est denominatio liberi, conferre voluntati in qua est, & deinde extrinsecè denominare moralem, actum qui à voluntate elicitur. Non valet, inquam, Tum quia libertas neque est ipsa moralitas, neque forma moralis, sed pertinet ad ordinem physicum, ut jam ostendimus; denominatio autem moralis, à forma morali sumi debet: Tum etiam quia libertas in actibus à voluntate elicitis, non est extrinseca denominatio, proveniens à potentia, ut supponit Suarez, sed est quidam modus vitalitatis in illis existens, & à potentia libera & vitali, nempe voluntate, participatus, ut egregiè ac eruditè probant Salmanticenses, & patet ex eo quòd aliter constituenda sit libertas in actibus elicitis immanentibus, qui sunt quasi per essentiam liberi, ac imperatis transeuntibus, qui ab eis liberi denominantur, adeoque cum in istis sit extrinseca, in illis poni debet intrinseca.

Dico tertio: Moralitas actuum humanorum sita est in relatione actus liberi ad regulam suam, in relatione, inquam, non rationis, sed reali, non prædicamentali quidem, sed solum transcendentali.

Conclusio tres habet partes, quæ sigillatim probande sunt. Prima facile suaderur: Tum quia ratio moralitatis in actibus humanis pertinet ad genus mensurabilis & regulabilis per regulas morum: mensurabile autem, ut tale dicit, ordinem ad mensuram: Tum etiam quia de moralibus eodem proportionali modo debemus philosophari, sicut de artificialibus: Sed in artificialibus tota formalis ratio artefacti sumitur ex ordine ad ideam & regulas artis, quæ sunt in mente artificis: Ergo & in moralibus tota formalis ratio moralitatis debet sumi ex ordine, seu relatione quam actus humani dicunt ad suam regulam, seu mensuram.

Secunda pars, quæ asserit talem relationem non esse rationis, sed realem, videtur etiam manifesta, quicquid in contrarium dicat Vazquez hïc disp. 73. cap. 7. Primò quia moralitas convenit actibus humanis independentè ab omni fictione intellectus: nam revera & à parte rei actus humani sunt moraliter boni, aut mali, meritorij vel demeritorij, & laude aut vituperio digni. Secundò, quia fieri entis rationis est cognosci, non autem fieri moralitatis; aliàs qui cognosceret peccatum, faceret: quod est ridiculum. Tertio: Ordo gratiæ, status gloriæ, unio hypostatica, in ordine morali fundantur: quis verò tredit pretiosissimam hanc molem, vilissimi entis rationis inniti fundamento? Nec minùs à ratione *dissonum* videtur, quòd Deus enti rationis immentum gloriæ pondus, vel æternos gehennæ statuerit cruciatus: Ergo relatio quæ actuum humanorum esse morale constituit, non rationis, sed verè realis est; cum sit tot tantorumque bonorum aut malorum origo.

Tertia denique pars, quòd nimirum hæc relatio non sit prædicamentalis, sed solum transcendentalis, probatur: Moralitas est genus ad contraria, scilicet bonum & malum morale: Sed relatio non est genus ad contraria, nec in ejus prædicamento est directà contrarietas, ut ex Aristotele cap. de relatione docent communiter Dialectici: Ergo &c.

Præterea relatio prædicamentalis, ex proprio conceptu, sive generico, sive specifico, non ex-

Dd

Tr. 8.

10.

Disp. 1.

dubio 5.

6.

9i

10.

primit perfectionem aut imperfectionem, convenientiam aut disconvenientiam, bonitatem vel malitiam, sed est purus respectus ad terminum sub ratione termini; quod adeo verum est, ut nequidem divinæ relationes, ex vi formalissimi conceptus ad perfectionem expriment, ut in tractatu de Trinitate fusè ostendimus: At qui species moralitatis, quæ sunt bonitas & malitia, formalissimè expriment, illa perfectionem & convenientiam, hæc verò disconvenientiam & imperfectionem: Ergo neque earum species, neque earum genus possunt per relationem prædicamentalem constitui. Addo quod sæpè existit moralitas, absque eo quod objectum morale, quod est ejus terminus, à parte rei existat; ut cum quis appetit bonum vel malum possibile: Sed sine existentia termini non datur relatio prædicamentalis: Ergo relatio quæ actuum humanorum esse morale constituit, non est prædicamentalis, sed solum transcendentalis.

§. II.

Solvuntur objectiones.

CONTRA primam conclusionem objici possunt primò varia D. Thomæ testimonia, quibus hîc qu. 18. & sequentibus, sæpè asserit actum voluntatis esse moralem, in quantum est liber. Sed facillè respondetur, hæc debere intelligi in sensu causali, non verò formali, quia libertas est radix & fundamentum moralitatis, ut in prima parte conclusionis diximus: sicut quia rationalitas est radix risibilitatis, & albedo in pariete fundamentum relationis similitudinis, dicimus hominem in quantum rationalem esse risibilem, & parietem ut album esse similem. In eodem sensu accipiendum est id quod ait idem S. Doctor in 2. dist. 40. qu. 1. art. 1. nempe *interiores actus voluntatis dividi per bonum & malum, sicut per differentias essentielles*: nam solum vult bonum & malum, fundamentaliter & radicaliter sumpta, esse differentias essentielles actus voluntarij: quamvis enim bonitas & malitia moralis formaliter sumptæ, sint accidentia actuum humanorum, ipsi tamen actus voluntarij, ut tales & ex natura sua, fundant bonitatem & malitiam; in quo differunt ab artificialibus, quæ per suam substantiam non sunt radix, ex qua resultent diversæ formæ artificiales quibus differant, sed totaliter adveniunt ipsis ab extrinseco principio, & solum habent secundum suam substantiam, potentiam obedientialem respectu ipsarum: unde clavus & cultellus v. g. non distinguuntur essentialiter per esse clavem & cultellum, etiam radicaliter; sicut distinguuntur actus bonus & malus per, esse bonum & malum radicaliter.

Ex his etiam facillè intelliges alia D. Thomæ testimonia, quibus ait actus voluntatis esse morales, in quantum procedunt à ratione, seu deliberatione rationis: nam vel particula *in quantum*, in sensu causali, non verò formali sumi debet: vel dicendum est, Divum Thomam non loqui de ratione præcisè proponente objectum cum indifferentia judicij, à qua actus voluntatis habet quòd sit liber, sed de ratione per synderesim & prudentiæ dictamen ordinante actum voluntatis in debitum finem, quomodo est regula moris: unde sic sumendo rationem, actus voluntatis sunt morales for-

maliter, in quantum ab ea procedunt.

Objiciunt secundò contra eandem conclusionem. Positâ in actu libertate, & præcisò omni alio, actus est formaliter moralis: Ergo constituitur in esse moris per ipsam libertatem. Consequentia patet, Antecedens probatur: Tum quia positâ libertate actus est regulabilis per legem; moralitas autem ut sic, in nullo alio, nisi in hac regulabilitate, potest consistere: Tum etiam quia positâ libertate, ponitur principalis proprietas moralitatis in communi, quæ est imputabilitas; nam actus imputatur, vel est imputabilis, præcisè ex eo quod est sub dominio & potestate causæ; est autem sub ejus dominio & potestate, in quantum liber formaliter: Ergo &c.

Confirmatur: Nihil fingi potest, quod sit genericum & commune speciebus moralitatis, nempe bonitati & malitiæ, nisi ipsa ratio liberi; nec enim aliquid est determinabile per bonum & malum, nisi ratio liberi: Ergo illa est genus moralitatis.

Ad objectionem respondeo, negando Antecedens. Ad cujus primam probationem, nego Minorem: moralitas enim non est ipsa regulabilitas per principia moralia, sed subjectio actualis ad hujusmodi principia, sive regulas moris; regulabilitas verò est sola capacitas ad recipiendam hujusmodi subjectiorem, quæ capacitas eadem esset, etsi nulla extaret regula morum. Enim verò ita se habet, proportionaliter tamen, esse morale, sicut esse artificiale: esse autem artificiale non consistit in regulabilitate per principia artis; quia hæc regulabilitas convenit rebus ante omnem artem per suam substantiam, sed consistit in habitudine per modum actualis subjectiõnis ad regulas sive principia artis, quæ subjectio supponit prædictam capacitatem sive regulabilitatem: similiter esse morale non consistit in regulabilitate per principia moris, sed in actuali subjectiõne ad hujusmodi principia.

Ad secundam probationem Antecedentis dicendum est, imputabilitatem quantum ad esse immediatè sequi ad libertatem; quia ex eo quod actus est liber, potest poni vel non poni in esse: imputabilitatem verò ad condignitatem laudis vel vituperij, quæ est proprietas moralitatis in communi, non sequi nisi ad subjectiõnem actus ad regulas morum, secundum quod est illis conformis vel difformis; nam lege deficiente, nec actus imputatur, nec punitur, quia *ubi non est lex, nec prævaricatio*. Unde quando dicitur, quòd actus est imputabilis præcisè ex eo quod est sub dominio vel potestate causæ, distinguendum est: est imputabilis quantum ad esse, concedo: quantum ad condignitatem laudis aut vituperij, nego. Vel aliter distingui potest eadem propositio, & concedi de potestate & dominio subjecto regulis & legi, & negari de dominio regulis morum non subjecto: nec enim punitur aut præmiabitur actus dominij voluntatis, si non sit lex aut regula, juxta quam, vel contra quam faciat.

Ad confirmationem nego Antecedens: potest enim assignari aliquid commune speciebus moralitatis, seu bonitati & malitiæ, scilicet respectus ad objectum, ut cadit sub ordine & regulis rationis, sive per conformitatem, sive per difformitatem: siquidem tam difformitas quam conformitas in actu, sive tam bonitas quam ma-

licia moralis, respectum important ad objectum talibus regulis subiectum; unde in tali respectu, à conformitate vel difformitate abstracte, & per differentias illas boni & mali moralis constitutivas contrahibili, consistit ratio generica moralitatis; non verò in ipsa libertate, quæ solum se habet per modum radicis & fundamenti moralitatis, aut per modum materia regulabilis, & dirigibilis à regulis morum, seu potius ut conditio se tenens ex parte materia moralis: sicut in artificialibus res externæ, ut lapides, & ligna, se habent ut materia regulabilis per artem. Quare sicut in artefactis hæc tria distinguuntur, scilicet materia regulabilis, regulæ artis, & forma ipsa artificiosa, quæ est per conformitatem ad huiusmodi regulas: ita in moralibus hæc tria debent distingui, nimirum regulæ morum, quæ sunt recta ratio & lex, præsertim divina; subiectio sive ordo ad huiusmodi regulas, qui est ratio formalis constitutiva moralitatis; & materia regulabilis, quæ nulla alia est, quam ipsi actus liberi voluntatis, qui cum sint indifferentes ut bene vel male fiant, possunt & debent subijci regulis morum, & ab ipsis dirigi & regulari.

18. Objicies tertio contra secundam conclusionem: Moralitas actuum humanorum sumitur ab aliquo extrinseco, nempe à libertate, vel à lege, aut ab objecto in quod tendunt: Ergo consistit in denominatione extrinseca, non verò in aliqua forma intrinseca.

Confirmatur: Moralitas in objectis non est aliquid intrinsecum, sed vel est ens rationis, vel extrinseca denominatio: Ergo etiam in actibus; illi siquidem debent proportionari objectis.

Confirmatur amplius: Esse morale in aliis rebus, v. g. in valore monetarum, in dominio rerum, aut pretio rerum venalium, est pura denominatio extrinseca, aut merum ens rationis: Ergo & in actibus humanis; nulla enim potest assignari ratio discriminis.

19. Ad objectionem respondeo negando Antecedens: nam actus humani non denominantur morales immediatè à libertate, aut à lege, vel ab objecto, sed ab ordine ad objectum, ut regulis morum subiectum, qui ordo est ipsis intrinsecus, ut patet ex supra dictis.

20. Dices, ordinem illum non semper esse realem, sed interdum esse solum respectum rationis: Ergo si ab illo ordine actus humani dicuntur morales, denominatio moralis in actu humano sumeretur ab aliquo ente rationis. Consequentia patet, Antecedens probatur. Ordo realis debet esse ad terminum realem, ac realiter existentem: Sed actus humani non semper dicunt ordinem ad objectum reale, & realiter existens, ut patet cum aliquis appetit res futuras, aut impossibiles: Ergo ordo actuum humanorum ad objectum non semper est realis.

21. Respondeo negando Antecedens, Ad cuius probationem dicendum, quòd licet ordo prædicamentalis requiratur terminum existentem, transcendentalis tamen potest versari circa non existens, & circa non entia; ut constat in Logica, quæ licet sit scientia realis, versatur tamen circa secundas intentiones, quæ in objectis nihil reale ponunt: item dignitates & honores, jurisdictionem, præcedentiam, & alia similia realibus actibus desideramus, & ambimus, & tamen non sunt nisi denominationes rationis.

Tom. III.

A Unde patet responsio ad primam confirmationem: esto enim in objecto esse morale sit ens rationis, vel extrinseca denominatio (de quo infra) habitudo tamen ad illud, subindeque moralitas formalis, potest & debet esse realis, & intrinseca. Neque inter actum & objectum requiritur proportio in esse rei (habitus enim Logice, ut dicebamus, est intellectui intrinsecus & realis, & tamen eius objectum est ens rationis) sed sufficit proportio in ratione attingentis & attingibilis, quæ optimè salvatur, etiam si objectum sit denominatio extrinseca, vel ens rationis, & licet habitudo ad illud terminata, sit realis & intrinseca. Patet etiam solutio ad secundam confirmationem, & disparitas inter esse morale monetæ v. g. & esse morale actuum humanorum: valor enim monetæ, & pretium rerum venalium, directè & immediatè à voluntate vel intellectu humano sumitur; moralitas autem actuum humanorum, licet leges divinas & humanas supponat, ab illis tamen immediatè non sumitur, sed ab ordine transcendentali, quem huiusmodi actus dicunt ad objectum, ut regulis morum subiectum, qui ordo est realis, & illis intrinsecus.

Objicies quartò: Idem numero actus sine aliqua reali mutatione potest fieri de bono malus, imò & de non morali moralis: Ergo moralitas non est aliquid reale & intrinsecum, sed ens rationis, aut extrinseca denominatio. Antecedens patet in esu carnum, continuato à feria quinta in feriam sextam, qui sine reali mutatione, propter extrinsecam mutationem temporis, efficitur malus; & in motu primo, qui si continuatur, advertente ratione, de non morali fit moralis, sicut de non libero liber. Consequentia verò probatur: tum quia esse reale non supervenit sine mutatione reali: tum etiam exemplo dexteritatis in columna, quæ dexteritas non est in ea aliquid reale, sed denominatio extrinseca, quia sine aliqua reali mutatione fit de non dextera dextra.

D Respondeo negando Antecedens: quando enim actus mutatur de bono in malum, aut de non morali in moralem, mutatur intrinsecè in esse moris, quia tunc suscipit novum modum realem, seu novum respectum ad objectum, qui ordo actibus humanis realiter inhæret, ut de relatione ad finem dicit D. Thomas hic art. 4. ad 2.

Objicies ultimò contra tertiam conclusionem: Moralitas actus consistit in habitudine ad objectum, vel ad rationem, tanquam ad mensuram: Sed habitudo mensurabilis ad mensuram est relatio prædicamentalis: Ergo moralitas actuum humanorum in relatione prædicamentali consistit.

E Respondeo concessâ Majori, distinguendo Minorem: habitudo mensurati ad mensuram est prædicamentalis, quando respicit terminum ut purè terminum, concedo Minorem: quando respicit terminum ut objectum specificativum sui, vel causativum, nego Minorem: unde cum habitudo ad objectum, in qua moralitas actu humanorum consistit, non respiciat illud ut purum terminum, sed ut specificativum & causam formalem extrinsecam, non est relatio prædicamentalis, sed transcendentalis. Quod ut magis percipiatur, Advertendum est, actus humanos & morales, duplicem habitudinem ad objectum regulis morum subiectum impor-

D d ij

tare; unam transcendentalem, quã illud ut A
specificativum & causam formalem extrinsecam
respicitur; aliam prædicamentalem, quæ
idem objectum per modum puri termini &
correlativi attingit: prima prius in objecto
intelligitur, unde & fundat aliam quæ est præ-
dicamentalis, & actum humanum in ratione
moralis formaliter constituit. Sicut scientiæ du-
plicem dicunt habitudinem ad objectum, unam
transcendentalem, per quam specificantur;
aliam prædicamentalem, quæ est mensurabilis
ad mensuram, & ad tertium genus pertinet, ac
priorem ut rationem fundandi præsupponit.

§. III.

Corollaria ex dictis.

26. **E**X dictis colliges primò, specificativum for-
male & immediatum moralitatis actuum hu-
manorum, non esse legem, cui subjiuntur, sed
objectum in quod tendunt, ut subditum legi, &
ab ea propositum.

Probatum primò: Moralitas comparatur ad
actum in esse physico, ut modus & perfectio ip-
sius, ac proinde debet ipsi proportionari in mo-
do specificandi, sicut ei proportionatur in modo
essendi: Sed actus in esse physico specificatur ab
objecto: Ergo & in esse moris; cum hoc tamen C
discrimine, quòd in esse physico specificatur ab
objecto, secundum suam naturalem bonitatem
& convenientiam considerato; at in esse moris
speciem desumit ab illo ut subiecto regulis mo-
rum, & ut regulato per legem ac dictamen syn-
deresis & prudentiæ ordinantis in finem. Unde
D. Thomas hic art. 8. sic ait: *Actus omnis habet
speciem ab objecto, & actus humanus quia dicitur
moralis, habet speciem ab objecto relato ad prin-
cipium actuum humanorum, quod est ratio.*

Probatum secundò: Actus moralis non respicit
legem, nisi mediante objecto, sicut ipsa lex non
aliter regulat actum, quàm proponendo obje-
ctum prosequendum vel fugiendum, & licet di-
ctet exercitium actus, totum tamen hoc est in
ordine ad objectum, & per modum attingentiæ
ipsius: Ergo id ad quod actus directè & imme-
diatè terminatur, non est lex, sed objectum ut
propositum per legem.

Tertiò: Idem actus secundum speciem respi-
cit distinctas specie leges, puta furtum, divinam,
naturalem, & humanam: Ergo non specificatur
in esse moris à lege. Consequentia patet: quia
res specificata non potest habere majorem uni-
tatem, quàm ejus specificativum.

Denique probatur: Si actus moralis specifica-
retur à lege, omnes actus qui respicerent ean-
dem legem essent ejusdem speciei: Sed hoc est
falsum: Ergo & illud. Major patet, Minor verò
probatum: quia restitutio & retentio rei alienæ,
invito domino, quæ differunt specie in esse mo-
ris, respiciunt eandem legem justitiæ, præci-
pientem reddere unicuique quod suum est.

27. Dices, hoc argumentum etiam nos urgere:
quia actus diversæ speciei in esse moris possunt
esse circa idem objectum, sicut furtum & resti-
tutio versantur circa rem alienam.

Respondetur actus diversæ speciei in esse
moris, posse esse circa idem objectum materiali-
ter solum, non verò formaliter; sicut possunt
formaliter eandem legem respicere: unde fur-
tum & restitutio respiciunt rem alienam sub di-

versa ratione formali; nam restitutio respicit
eam ut non retinendam invito domino, furtum
ut auferendam invito domino: at verò furtum &
restitutio respiciunt prædictam legem, quatenus
formaliter præcipit unicuique reddi quod suum
est.

Colliges secundò, moralitatem quæ in ob-
jecto actuum humanorum reperitur, & quæ ob-
jectiva dicitur, non esse aliud quàm ipsamet
entitatem objecti, ut connotat legem, cui sub-
ditur tanquam regulæ & mensuræ ad terminan-
dum actum.

Probatum: Eodem proportionali modo obje-
ctum habet esse morale quo voluntas, quia
principium & objectum actus moralis, sicut
principium & finis, sibi correspondent: Sed esse
morale in voluntate, non est aliud, quàm ejus
entitas ut connotat legem, cui subditur in or-
dine ad suam operationem eliciendam: Ergo
eodem proportionali modo moralitas objecti
non est aliud, quàm ipsamet ejus entitas, ut con-
notat legem cui subditur &c.

Explicatur magis: Si voluntas consideretur
secundum se, præcisa omni lege, solum intel-
ligimus potentiam physicam, & principium
actus liberi; accedente verò determinatione
legis, absque alio superaddito, redditur princi-
pium proximum moralitatis, ac proinde agens
morale: Ergo similiter considerando objectum,
secundum se, præcisa omni lege, intelligitur ut objectum phy-
sicum, terminans actum voluntarium & libe-
rum; accedente verò lege, quæ præcipitur aut
prohibetur, absque alio superaddito, constitui-
tur proximum objectum morale, connotando
legem, cui subest in ordine ad terminandum
actum.

Quod potest amplius confirmari: Sicut vol-
untas non est moralis in essendo, sed in ope-
rando solum (non enim subest legi quòd vo-
luntas sit, aut non sit, sed quòd tali aut tali mo-
do operetur, aut non operetur) ita objectum ut
sic non est morale in essendo, sed in terminando;
nec de eo dicitur lex, in pluribus saltem, an de-
beat esse vel non esse, sed an debeat talis aut
talis actus ad ipsum terminari, aut non termina-
ri: Ergo sicut moralitas voluntatis non est aliud
quàm ejus entitas, ut in operando subest legi,
ita moralitas objecti non erit aliud quàm ipsius
entitas, ut subest legi terminando actum.

Quomodo verò entitas objecti, & volunta-
tis, quæ secundum se non est intrinsecè mora-
litas, possit rationem moralitatis intrinsecè ha-
bere, absque additione alicujus intrinseci, per
solam connotationem extrinsecam legis, facillè
intelliges, si consideres quòd relatio paternita-
tis, quæ nato primo filio resultat in patre, eum
etiam denominat patrem secundi filij, per so-
lam extrinsecam illius connotationem. Simili-
ter entitas materiæ primæ, connotando formam
nondum habitam, sed possibilem haberi, est in-
trinsecè appetitus desiderij; connotando verò
formam præsentem, definit esse appetitus de-
siderij, & fit appetitus complacentiæ. Item spe-
cies Angeli repræsentant singularia, quando
existunt, sine ulla intrinseca mutatione, hoc
ipso quòd ea connotant ut in actu posita. Deni-
que actus necessarius divinæ voluntatis habet
intrinsecè rationem actus liberi, per solam con-
notationem creaturarum, in aliqua determinata
differentia temporis ponendarum. Horum au-
tem omnium ratio est, quia sunt plures forme,

quæ non tribuerent aliquem effectum formalem, aut denominationem etiam intrinsecam, nisi aliquid extrinsecum connotarent. Unde si quis ita arguat: Vel antecedenter ad legem est in objecto forma constitutiva moralitatis, vel advenit cum lege? Primum dici non potest; aliàs ante legem objectum esset morale. Si verò dicatur secundum, sequitur quod talis forma est separabilis ab objecto, atque aded realiter distincta. Facile respondebitur, formam constitutivam moralitatis objectivam, ante legem esse in objecto, quantum ad totam realitatem quam in recto importat, non tamen ante legem illud constituit proxime morale, defectu connotati, à quo pendet hæc denominatio. Sicut licet in specie Angeli semper fuerit forma constitutiva representationis singularium, quantum ad totam realitatem quam dicit in recto; non est tamen prædicta representatio, nisi cum singularia existunt, quia huiusmodi existentia est connotatum necessarium ad illam.

ARTICVLVS II.

Quæ sint regulæ moralitatis?

CVM ordo moralis dependeat à regulis morum, & per ordinem ad has regulas bonitas & malitia moralis desumantur, explicatâ actuum humanorum moralitate, consequens est ut ipsius regulas exponamus. Unde sit

S. I.

Duæ regulæ moralitatis explicantur.

29. **D**ico igitur, duas esse regulas moralitatis; unam remotam & extrinsecam, in mente divina existentem, scilicet legem æternam: aliam proximam & intrinsecam, ac in homine residentem, nempe dictamen nostræ rationis, secundum quod prædictam legem participat, & ei subordinatur.

Probatum primò ex D. Thoma infra qu. 71. art. 6. ubi sic ait: *Regula voluntatis humana est duplex: una propinqua & homogenea, scilicet, ipsa humana ratio: alia verò est prima regula, scilicet lex æterna, quæ est quasi ratio Dei.*

30. Probatum secundò ratione: Sicut ordo artificialis, ejusque obliquitas & reſtitudo attenduntur per comparationem ad finem particularem, quem artifex intendit, ita ordo moralis consideratur per habitudinem ad finem ultimum humanæ vitæ, qui se habet ad hominem, in quantum est agens morale, sicut finis particularis ad artificem, in quantum artifex est, ut docet D. Thomas infra qu. 21. art. 2. ad 2. Cùm autem solus Deus possit esse finis ultimus hominis, prima regula dirigens ipsum in talem finem, potest solum in mente divina existere: sicut quia solus Deus est primum principium creaturarum, prima idea, per quam res in esse producantur, non potest alibi quàm in Deo existere: Sed ratio gubernationis rerum, & directionis illarum in ultimo finem, lex æterna appellatur: ut dicit S. Doctor infra qu. 90. art. 1. Ergo lex æterna in mente divina existens, est prima regula moralitatis actuum humanorum. Adde quod prima regula debet esse à se indefectibilis in dirigendo & regulando, sicut primum principium est in-

A defectibile in operando: Sed nulla creatura potest habere ex se indefectibilitatem in ordine morali, sicut nulla potest esse ex se impeccabilis: Ergo prima regula hujus ordinis non potest esse aliquid creatum, sed sola ratio directionis creaturæ rationalis in ultimum finem, in mente divina existens, quam *legem æternam* appellamus.

31. Quod autem dictamen rationis nostræ sit proxima regula morum, sic ostenditur: Illa est proxima regula moralitatis, quæ in virtute primæ, & tanquam ejus participatio, dirigit actus morales, sive per quam ipsa æterna lex, & prima regula homini manifestatur, & intimatur ut adimplenda: Sed tale est rationis nostræ dictamen: Ergo illud est proxima regula moralitatis actuum humanorum. Major patet, Minor probatur. Deus qui est primum dirigens in finem ultimum, dirigit res omnes conformiter ad ipsarum naturam, eis communicando vim quandam ipsarum naturæ proportionatam, quæ est quædam participatio primæ & æternæ regulæ in ipsius mente præexistentis, & hæc participatio est ipsis proxima & immediata regula operandi. Unde in rebus corporeis virtus nihil aliud est, quàm naturalis inclinatio, vel instinctus, ratione cujus indefectibiliter tendunt in suos fines; in creaturis verò intellectualibus participatio divinæ directionis non potest in sola inclinatione naturali consistere, quia non sunt ad unum determinatæ, sed ad plura indifferentes: unde debet in illis specialiter participari per aliquod superadditum, quo ipsis denuncientur quæ per legem æternam agenda præscribuntur, & hoc est dictamen rationis: Ergo immediata & proxima regula actuum moralium est dictamen rationis, ut participat legem æternam in mente divina præexistentem. Illud autem non debet esse solum actus synderesis dictans in communi quid sit faciendum, vel fugiendum, sed etiam actus prudentiæ dictantis in particulari quid sit agendum: quia cùm operationes morales sint in singularibus, & ex singularibus circumstantiis dependeant, cognitio universalis, etiam si sit practica, nequit in eas influere, aut eas regulare, nisi ut applicata per dictamen particulare hæc & nunc: sicut in speculativis principia universalia, etiam si sint vera & necessaria, non inferunt veram & necessariam conclusionem, nisi applicata secundum legitimam formam per rectam illationem.

32. Dices: Naturalis ratio non dicit nisi quæ sunt de lege naturæ: Atqui dantur plures actus morales, qui non spectant ad legem naturæ, sed ad positivam, divinam, vel humanam: Ergo dictamen naturale rationis, non est sufficiens regula proxima moralitatis.

33. Respondeo distinguendo Majorem: non dicit directè & primariò, transeat: non dicit secundariò & ex consequenti, negatur. Nam cùm ratio & lex naturalis dicitur parendum esse cuilibet legitime præcipienti, eo ipso quod qualibet alia lex, sive humana, sive divina, aliquid præcipiat vel prohibeat, ipsa naturalis ratio consequenter dicit illud esse faciendum, vel fugiendum. Adde quod, quando dicitur dictamen rationis nostræ esse proximam regulam morum, hoc non est intelligendum de ratione nostra nudè sumpta, & solo lumine naturali illustrata, sed de ratione ut informata præceptis legis divinæ, vel naturaliter, vel per doctrinam, vel per infusionem, inquit S. Thomas qu. 2. de malo art. 4.

Ex his inferes contra Scotum, Suarem, Vaz- quem, & alios Recentiores, naturam rationalem, ut antecedit dictamen rationis, & quamcumque legem, non esse formaliter regulam moralitatis, quamvis possit quodammodo dici regula radicalis.

33. Probatur: Regula formalis moralitatis debet regulare & determinare modo morali, hoc est proponendo, præcipiendo &c. Sed natura rationalis, ut antecedit dictamen rationis, non hoc modo concurrens, sed inclinando per modum naturæ: Ergo &c. Addo quod, cum inclinatio naturæ rationalis non sit solum ad bonum morale, sed etiam ad bonum physicum ordinis rationalis, nec solum contra illam sit malum morale, sed etiam malum physicum; bonitas & malitia moralis ex prædicta inclinatione, ut antecedente dictamen rationis, nequeunt sufficienter venari, sed solum ex ipso dictamine rationis, ut participante legem æternam, eique subordinato. Unde natura rationalis, ut tale dictamen antecedit, potest solum dici quodammodo regula radicalis, quia est radix luminis rationis, & tale dictamen illi debetur. Dixi esse quodammodo regulam radicaliter: quia non est ita universalis in ratione regulæ radicalis, sicut dictamen in ratione regulæ formalis: nam dictamen, ut lege divina informatum, se extendit ad actus ordinis supernaturalis, ad quos inclinatio naturæ, directe saltem, non fertur.

S. I. I.

Solvitur obiectio Scoti.

34. **O**BIECTIO cum Scoto: Omne iudicium supponit aliquam mensuram sive regulam, in qua ejus certitudo fundetur: Sed non est in quo fundetur certitudo iudicij sive dictaminis rationis nostræ, actus humanos dirigentis, præter naturam ipsam rationalem: Ergo debet in ea fundari; ac proinde ipsa est prima regula moralitatis.

Confirmatur: Plura sunt, quæ ex sola habitudine convenientiæ, aut disconvenientiæ ad naturam humanam sunt bona, vel mala, antequam lege aliqua præcipiantur, vel prohibeantur, qualia sunt quæ præcipiuntur, aut prohibentur lege naturæ.

36. Confirmatur amplius: Si nulla daretur lex præcipiens, aut prohibens aliquos actus humanos, adhuc nihilominus homo esset agens morale, & operaretur bene, dando elemosynam, male autem, furando, aut mentiando: Atqui tunc sola natura rationalis esset prima regula moralitatis: Ergo & modo.

37. **A**d objectionem respondeo, concessa Majori, negando Minorem: id enim in quo fundatur certitudo iudicij, sive dictaminis rationis nostræ, actus humanos dirigentis, non est ipsa natura rationalis (cum hæc, ut vidimus, non possit sufficienter determinare prædictum iudicium ad genus moris) sed est ipsa æterna & increata Dei lex, à qua tanquam à prima regula ordinis moralis accipit certitudinem, ut in ejus virtute possit proximè regulare actus humanos, & ad ultimum finem dirigere. Unde ad primam confirmationem dicendum est, ea quæ solâ lege naturæ sunt præcepta, vel prohibita, esse moraliter bona, vel mala, per ordinem ad legem æternam, quæ est prima totius bonitatis & malitiæ mora-

lis regula, & cujus lex ipsa naturalis, seu dictamen naturale rationis, est quædam intimatio & participatio, ut docet D. Thomas hic qu. 19. art. 4. ubi sic habet: *Quod ratio humana sit regula voluntatis humana, ex qua ejus bonitas mensuretur, habet ex lege æterna, quæ est ratio divina. Unde Psal. 4. dicitur: multi dicunt, quis ostendit nobis bona? signatum est super nos lumen vultus tui Domine: quasi diceret, lumen rationis quod in nobis est, in quantum potest nobis ostendere bona, in quantum est lumen vultus tui, id est, à vultu tuo derivatum. Unde manifestum est, quod multo magis dependet bonitas voluntatis humana à lege æterna, quam à ratione humana, & ubi deficit humana ratio, oportet ad rationem æternam recurrere. Et quo patet solutio ad secundam confirmationem: sublata enim omni lege positiva, divina & humana, homo adhuc diceretur agens morale, & bene aut male moraliter operans, per ordinem ad legem Dei æternam, quæ est prima totius moralitatis, seu bonitatis & malitiæ moralis, regula. Si vero supponatur primam hanc legem ac regulam operandi tolli, tunc facta hac suppositione impossibili, destrueretur omnis moralitas formalis (quia sublato primo alicujus generis, à quo cetera essentialiter dependent, ea pariter destrui necesse est) & remanebit sola moralitas fundamentalis, consistens in capacitate, quam actus humani habebunt ut regulentur à legibus, si ponantur.*



DISPUTATIO II.

De speciebus moralitatis.

Ad questionem 18. D. Thoma.

MORALE genus, de quo disputatione præcedenti tractatum est, vulgari divisione dividitur in duas species, bonitatem scilicet, & malitiam moralem, de quibus breviter agendum est: postea resolvemus, an in eas adquatè dividatur, vel sit tertia alia species media inter utramque.

ARTICULVS I.

In quo consistat bonitas moralis actuum humanorum?

S. I.

Referuntur sententia, & vera eligitur.

SICUT in explicanda ratione generica moralitatis, varia sunt Authorum placita, ita & in exponenda ratione bonitatis moralis, quæ est prima ac præcipua ejus species, diversæ sunt eorum sententiæ. Prima est, bonitatem hanc nihil esse præter collectionem omnium circumstantiarum seu conditionum, quæ secundum rectam rationem necessariæ sunt ut actus interior simpliciter & absolute denominetur bonus. Refertur pro hac sententia Scotus in 2. dist. 40. quo loco eam declarat per proportionem ad bonitatem naturalem uniuscujusque rei, quæ nihil aliud est,